

ЎҚУВЧИЛАРНИНГ АКЛИЙ ФАОЛИЯТИНИ ВА ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Шеранова Марям Базарбаевна

Жиззах давлат педагогика университети

Умумий педагогика кафедраси катта уқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада талабаларнинг илмий ва аклий дунёқарашини шакллантириш хақида, ижобий эмоционал ҳолат талабаларни илм чўққиларини эгаллашга ундаши хақида, ўқитувчининг билим савиясидан тортиб, муомаласигача талабаларда ишонч уйғота олса маълум натижага эришила олиш мумкинлиги хақида сўз боради.

Калит сўзлар: талаба, дунёқараш, фан, техника, шакллантириш, педагог, мақсад, вазифа, илм, имконият.

Ўқувчиларни илмий дунёқарашни шакллантириш педагогик жараённинг асосий мақсадларидан биридир. Фан ва техниканинг жадал тараққиёти талабаларда табиий ҳамда ижтимоий йўналишларда маълум илмий тушунчаларга эга бўлишларини талаб қилади.

Илмий дунёқарашни шакллантиришда фанлараро боғлиқликнинг изчиллик тамойилига амал қилиш лозим. Фанлараро боғлиқлик талабаларда маълум ҳодисани турли нуқтаи назарда кўриб, воқеа тўғрисида тўлиқ тасаввурга эга бўлиш имконини беради. Илмий дунёқарашни шакллантиришда хусусан ўрганилаётган воқеа ёки ҳодисанинг барча хусусиятлари ва алоқаларини тўлақонлигича қамраб олиши имконини берадиган предметлараро боғлиқликнинг аҳамияти катта. Масалан, предметлараро боғлиқлик асосида ўқувчиларга тирик ва ўлик табиат, жамият ва табиатнинг бирлиги тўғрисидаги методологик ғоялар шаклланади.

Дунёқарашни шакллантиришда тафаккури, иродаси, ҳиссиётлари ва фаоллигига таъсир қилиш ҳам муҳим ўрин касб этади.

Воқеа ҳодисаларни ўрганишда талабада маълум тушунча, тасаввурлар пайдо қилиши лозим. Уларни ҳосил қилиш эса тафаккур жараёнининг фаол фаолиятидир. Тушунча ва тасаввурлар маслакка айланиши, дунёқарашнинг маълум тизимига айланиши учун улар ўқувчи ҳиссиётлари ва кечинмалари доирасига кира олиши керак. Ижобий эмоционал ҳолат ўқувчиларни илм чўққиларини эгаллашга ундайди. Албатта, эътиқод ва ҳиссиётлар билан уйғунлашган кучли ирода инсонни маълум ҳатти ҳаракатларга ундайди.

Булардан ташқари ўқувчига бўлган ишонч унга маъсулиятни юклаш ҳам миллий дунёқарашни шакллантиришда маълум ўрин эгаллайди. Илмий дунёқарашни шакллантиришда ўқитувчи ўрни беқиёсдир. Ўқитувчининг билим савиясидан тортиб, муомаласигача талабаларда ишонч уйғота олса маълум натижага эришилади.

Ахлоқ – ижтимоий онг шакллларидан бири бўлиб, бу тартиб қоида ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида кишиларнинг ҳатти – ҳаракатини тартибга солиш функциясини

бажаради. Ахлоқ бизнинг онгимизга таъсир қилиб яхшилик, адолат ва адолатсизлик, умуман ижобий ва салбий ҳатти – ҳаракатларни белгилаб беради. Ахлоқ нормалари инсон ҳатти – ҳаракатини бошқариб туради. Инсон жамиятда яшар экан у маълум ҳуқуқларга амал қилади. Ана шу ҳуқуқ нормаларига зид ҳатти – ҳаракат қилиш ахлоқсизлик ҳатти – ҳаракати деб аталади. Шунинг эътиборига олиш керакки, ҳуқуқий нормалар мажбурий бўлиб, ахлоқий нормалар бўлса ихтиёрийдир.

Ахлоқий тарбиянинг моҳияти, мазмуни, функцияси. Ахлоқий тарбия инсонларда ижобий сифатларни шакллантиришга йўналтириш билан бир қаторда, салбий сифатлардан сақланишга ундайди. Ахлоқий тарбиянинг мазмуни сифатида қуйидагилар қабул қилинган:

1. Жамиятга, ватанга муҳаббат ва садоқатни тарбиялаш;
2. Меҳнатга ахлоқий муносабатни тарбиялаш;
3. Атрофидаги кишиларга ахлоқий муносабатни тарбиялаш;
4. Шахснинг ўз – ўзига ахлоқий муносабатни тарбиялаш.

Ўқувчилар илмий фикр юритишининг мустақиллиги унинг махсулдорлиги билан узвий боғлиқ тарзда кечади. Агар талабалар томонидан муайян вақт ичида маълум соҳа учун қимматли ва янги фикрлар, гоялар, тавсияномалар билдирилган ҳамда назарий ва амалий вазифалар хал қилинган бўлса, бундай инсоннинг фикр юритиши сермахсул дейилади. Вақт оралигида бажарилган ақлий фаолият кўламига ва сифатига оқилона баҳо бериш талаба фикр юритиши махсулдорлигини ўлчаш мезони сифатида хизмат қилади. Ўқувчи оддий нарсалар тўғрисида фикр юритганда ҳам уларнинг ташқи белгилари билан чегараланиб қолмайди, балки ходисалар моҳиятини очишга интилади, оддий турмуш ҳақиқатидан умумий ижтимоий қонуният яратишга ҳаракат қилади. Шубҳасиз, Ўқувчининг илмий дунёкараши хали изланмаган тўла фойдаланилмаган имкониятларга эга бўлиб, уларни тўла очиш фан ва техника тараққиётини жадаллаштириш мақсадига хизмат қилади. Ҳар қандай ташкилот, янгилик тараққиёт - инсон ақл-заковатининг махсулидир, худди шу боис фан ва техника ривожини қўп жихатдан мутахассиснинг илмий фикрлашига боғлиқ. Ўқувчи камолоти жисмоний, ахлоқий ва ақлий босқичлардан иборат бўлиб, бу борада унинг илмий фикрлаши етакчи, устувор ўрин эгаллайди. Ҳозирги даврнинг талабалари жисмоний, ахлоқий жихатдан қимматли даражасига енгиллик билан эришсада, лекин ақлий камолотга етишишга эса асаб тизимининг таранглашуви, ақлий зўриқиш, иродавий акт, узлуксиз фаоллик, фидойилик намуналари эвазига босқичма-босқич, аста-секинлик билан амалга ошиши мумкин. Қиммат инсон бўлиб камол топишни эзгу ниёт қилган бўлғуси мутахассис аждодларимиз томонидан яратилган маънавият ва кадриятлар эгаллаш учун ҳамда келажак ривожини таъминлаш учун Ўқувчиларда мустақил фикрлашни, ижодий изланишни, илмий дунёкарашни шакллантириш мақсадга мувофиқ.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И. Юксак маънавият-енгилмас куч. Т.: "Маънавият" 2008.
2. Каримов И.А. Баркамол авлод орзуси - Т.: Шарк НМАК. 1999 й.
3. Кенжаева Д.Т. Олий педагогик таълим жараёнида баркамол шахсни

шакллантиришнинг назарий-амалий асослари: Пед.фан.номз... дисс. - Т.:2007 й.
4.Жумаева Н.Э. Умумий урта таълимни инсонпарварлаштиришда уқитиш тамойиллари
Ва методларининг узаро адокадорлиги: Пед.фан.номз... дисс.автореф. - Т.:2005 й.